

İkinci Büyük Savaşın Sonra GÜRCÜLERİN TÜRKİYE'DEN TOPRAK TALEBİNE DAİR BİR BELGE

Rusçadan Çeviren: Orhan URAVELLİ

Yoldaş L. P. Beria'ya

13 Ekim 1921'de Güney Kafkasya (Transkafkasya) Sovyet Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında Dostluk Antlaşması imzalanmıştı. Bu Antlaşmayla beraber Türkiye ve Rusya Federasyonu (RSFSC) ile Ukrayna SSC arasındaki benzer antlaşmalar, bilindiği gibi genç Sovyet Cumhuriyetleri için çok zor olan şartlarda imzalanmıştı.

13 Ekim 1921 Antlaşmasının şartlarına göre Sovyet Cumhuriyetleri, kendilerine ait bu arazilerin o sırada Türkiye'nin artık işgal ettiği ve asılsız olarak üzerinde hak iddiasında bulunduğu kısmını, muhtemel bir savaşı önlemek amacıyla Türkiye'ye bırakmışlardı.

Böylece eski Batum sancağının (okrug) güney kısmı ve eski Artvin, Ardahan ve Oltu sancaklarının tamamı Gürcistan'dan koparılmıştı.

Sovyetler Birliği, Faşist Almanya'ya karşı Büyük Vatan Savaşı verirken Türkiye, 13 Ekim 1921 Antlaşması'nın ana ilkelerini ve onun 10. Maddesinde başka yoruma yer bırakmayacak kadar açık şekilde belirtilmiş hükümlerini ihlâl etmişti. Sovyetler Birliği'ne yönelik tutumu ve yürürlükteki Dostluk Antlaşması'nın ruhu ve muhtevası ile bağdaşmayacak hareketleriyle Türkiye, söz konusu antlaşmayı ihlâl etmekteydi. Türkiye tarafı, Sovyet karşıtı Pantürkizm örgütünün kendi arazisinde geniş çapta ve yoğun şekilde çalışmasına yol vermesiyle bunu açıkça ortaya koymuştu. Oysa bu örgüt, Alman ajanlığından başka bir şey olmayıp Kırım, Kafkas ve diğer arazileri SSCB'den koparmak suretiyle Büyük Türkiye kurmayı hedefliyordu.

Türkiye kendisiyle Sovyet Cumhuriyetleri arasında imzalanmış Dostluk Antlaşmalarını fiilen ihlâl ettiği için, bu antlaşmaların feshedilmeleri gündemdedir ve dolayısıyla eskiden Güney Kafkasya Cumhuriyetlerine ait olan arazilerin onlara

К о п и я :

Тов. БЕРИЯ Л.П.

13 - Октября 1921 года был заключен договор о дружбе между Советскими Республиками Закавказья и Турцией. Этот договор и аналогичные договоры о дружбе и братстве между РСФСР и УССР с одной стороны и Турцией с другой стороны были заключены, как известно в тяжелые для молодых Советских Республик годы.

Но договор от 13- Октября 1921 года Советские Республики были вынуждены, во избежание нарушения Турцией по'ее безосновательным притязаниям на своей территории, которая в то время принадлежала Турции.

Таким образом от Грузии были отторгнуты сектор быв. Батумского округа и части Армавирской, Ардаганской и Олтинской губерний.

В период Отечественной войны против фашистской Германии, Турция не выполнила условий договора от 13- Октября 1921 года, а именно: Турция явно недвусмысленно нарушила условия договора в его ст. 10. Нарушение Турцией условий договора

состояло в занятии ею позиций и действий на территории Советского Союза, которые не могли состояться с духом, ни со смыслом существующего договора о дружбе. Это выразилось в умышленном попустительстве со стороны Турции развернутой и активной деятельности на своей территории антисоветской организации "пантюркистов", являвшейся ни чем иным, как немецкой агенту-

иade edilmesi söz konusudur.

Bu bağlamda, SSCB Dışişleri Halk Komiserliği için eski Batum sancağının (okrug) güney kısmı ve eski Artvin, Ardahan ve Oltu sancaklarının tamamının Gürcistan SSC'ye ait olduğunu kanıtlayan tarih ve etnografya delillerinden ibaret rapor belgesi hazırladık.

Ermenistan SSC Dışişleri Halk Komiserliği, Yol-
daş S. İ. Kavtaradze'nin¹ istek yazısı üzerine bu
konuda artık rapor belgesini SSCB Dışişleri Halk
Komiserliğine sunmuş bulunmaktadır.

Söz konusu raporu esas alarak Yoltaş S. İ. Kav-
taradze, Yoltaş V. M. Molotov'a kendi imzaladığı
bir bilgi yazısı göndermiştir.

Yoldaş S. İ. Kavtaradze'nin bu belgede belirtti-
ğine göre, Türkiye tarafından Sovyetler Birliği'ne
iade edilmesi gereken arazi, yaklaşık 26 bin km
karedir ve bunun 20,5 bin km karesi Ermenistan
SSC'ye, 5,500 km karesi de Gürcistan SSC'ye top-
raklarına katılacaktır. Yani eski Ardahan ve Oltu
Sancakları, Yoltaş S. İ. Kavtaradze'nin yazısında
Ermenistan arazisine dâhil edilmiştir.

Bizim hazırladığımız rapor Yoltaş S. İ.
Kavtaradze'nin belge yazısıyla aynı olmakla birlik-
te, ondan farklı olarak şu hususa işaret edilmiştir:
Eski Batum sancağının güney kısmı ve eski Artvin
sancağının yanı sıra Gürcistan SSC'nin tarihi eya-
letleri olan Ardahan ve Oltu sancakları yeniden
ona katılmalıdır.

Böylece 1921 Antlaşmasıyla Türkiye'ye geçen
arazilerden 12.762 km kare Gürcistan SSC toprak-
larına katılmalı, 13.190 km kare ise (Eski Erivan
guberniyasının /vilâyetinin Kars ve Kağızman san-
caklarıyla Sürmeli kazası) Ermenistan topraklarına
katılmalıdır.

Bu meseleyi Yoltaş K. N. Çarkviani ile konuştum.²

¹ **Sergey İvanoviç Kavtaradze** (1885-1971): Soylu bir aileden olup
1915'te Petersburg Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiş,
Bolşevik devrimi sırasında Kuzey Kafkasya'da görev almıştır.
Batum vilâyeti ve ardından Acaristan Devrim Komitesi Başka-
nı, bir süre Gürcistan SSC Adalet Halk Komiseri görevlerinde
bulunmuştur. 1922-1924 yıllarında Ankara'da SSCB Büyükelçi-
lik Sekreteri ve Müsteşarıydı. Soylu kökeninden dolayı 1927'de
partiden atılarak Orenburg vilâyetine sürülmüş, sonra Tobolsk
vilâyetinde sürgünde kalmıştır. 1931'de çıkan aftan sonra der-
gilerde çalışmış, 1936-1939 arasında hapis yatmıştır. 1940'ta be-
raat etmiş ve yeniden partiye alınmıştır. Söz konusu dönemde,
SSCB Halk Dışişleri Komiseri V. M. Molotov'un yardımcısıydı.

² **Kandid Nestoroviç Çarkviani** (1907-1994): Ağustos 1938'e ka-
dar Gürcistan'da Komünist (bolşevik) Partisi MK 1. Sekreteri L.
P. Beria'nın yardımcısıydı, Beria Moskova'ya atandıktan sonra
1938-1952 arasında Parti 1. Sekreteri görevinde bulunmuş, **Ahıs-
kaların** sürülmesinde önemli rol oynamıştır. 18.07.1944'te,
yani Beria, sürgün önerisini Stalin'e göndermesinden sadece 6
gün önce Gürcistan K(b)P Ahıska İlçe Teşkilatı Sekreteri G. Kir-
validze, Gürcistan Halk Komiserleri (Bakanlar) Kurulu Başkanı
(Başbakan) V. Bakradze ve K. İ. Çarkviani'ye şu bilgiyi ilettiği:
"Ahıska ilçesinde, 83 köy vardır. 1939 nüfus sayımı sonuçlarına göre,
ilçede toplam 59.490 kişi oturmaktadır. Milliyet ve etnik kimlik açı-
sından bunlardan 3.989 kişi Gürcü, 27.811 kişi Azerbaycanlı, 9.301
kişi Ermeni ve 1.407 kişi Kürt olarak tespit edilmiştir. Azerbaycanlı
diye tarif edilen halkın aslında Müslüman edilmiş Gürcüler oldu-
ğunu dikkate alırsak sadece Ahıska ilçesinde söz konusu halk 28 bin kişi
civarındadır..." 1952'de Çarkviani Mingrel Dosyası davasında
suçlu bulunmuş ve görevinden alınmıştır. Stalin'in ölümünden
sonra bu dosya kapatılınca, hayatta kalanlar aklanmıştır. Fakat
Beria, Haziran 1953'te tutuklanarak idam edildikten sonra ka-

1921 Antlaşması uyarınca Türkiye'ye verilmiş
arazi hakkında ve Türk hâkimiyeti altında olan
tarihî Gürcü eyaletleri hakkında kısa bilgi yazısı
ektedir. Talimatlarınızı beklediğimi arz ederim.

Gürcistan SSC Halk Dışişleri Komiseri
G. KİKNADZE

Aslına uygundur (mühür, imza)

Çevirenin notları:

Bu **04.09.1945** tarihli belgenin aslı, Gürcistan
Devlet Başkanlığı Arşivinde (Koleksiyon 14, Lis-
te 19, Dosya 209, s. 49-52) bulunmaktadır. Araş-
tırmacı Cemil Hasanlı, *SSCB-İran (1941-1946):
Azerbaycan Krizi ve Soğuk Savaşın Başlangıcı* adlı
Moskova'da Rusça basılmış kitabında savaş sıra-
sında İran'ın Sovyet işgali altında bulunan Güney
Azerbaycan bölgesinde Stalin rejiminin savaşın he-
men ardından kurduğu kukla Azerbaycan Demok-
ratik Cumhuriyeti devleti bağlamında Türkiye'den
arazi istekleri konusuna da değinirken bu belgeyi
esas almıştır.

C. Hasanlı, Ekim 1941'de Hüseyin Cahit
Yalçın'ın Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı ve
İran'daki Türklere Farslaştırma politikası uygulan-
dığını belirttiği yazının İran basınında o dönemde
büyük Paniranist tepkilere yol açtığını kaydedi-
yor. Bu konular Stalin'in Sovyet Azerbaycan'ın-
daki sadık hizmetçisi ve Parti 1. Sekreteri Mircafer
Bağırov'un da ilgi odağındaydı: "Şimdi de Güney
Azerbaycanlıların yeni bir hamisi-Osmanlı Türkleri or-
taya çıkmış. Demek ki onlara bir yerden kumanda veril-
miş ve onlar da Güney Azerbaycan halkının kendilerine
akraba olduklarını vaaz etmeye başlamışlar. Peki, onlar
şimdiye kadar neredeydiler. Onları engelleyen kimdi?
İşe bakın ki Tahran ve Ankara bu konuda tartışmaya baş-
lamışlar. Bu halkın yönetim ihtiyacından bahsediyorlar.
Sanki 5 milyon nüfuslu Azerbaycan halkı şimdiye ka-
dar sahipsizdi. Bunlar bizim halk, ötekiler ise bizim halk
diyolarlar. Tahran, görüldüğü kadarıyla öylesine kendini
kaybetmiş ki bazı tarihî gerçekleri unuttuymuş gibi...
Bizim hedeflerimiz açıktır ve yolumuz da bellidir. Bizler,
Sovyet Azerbaycanı vatandaşları olarak bir hedefe artık
ulaştığımızı söyleyebiliriz... Eğer eskiçağdan beri dev-
leti ve binlerce yıllık tarihi olan bir halk varsa, bu halk
Azerbaycanlılardır."

derin cilvesi olmalı ki, Çarkviani ceza niteliğinde bir kararla
Taşkent'e, yani Ahıska'nın sürgünde bulundukları yere atan-
mış ve burada 32 No'lu İnşaat İşletmeler Birliği Müdürü göre-
vinde bulunmuştu ki bu işletmede Ahıska'lılar da çalışıyorlardı.
Göçmen (aslında sürgün) Kolhozlarında İnşaat İşleri Müdürü
Ahıska Türk Osman Mazmanov'un dilekçesiyle ilgili olarak
Çarkviani'nin Müdür sıfatıyla imzaladığı talimatın çevirisini
kitabımızda yayınlamıştık. (*Ahıska'dan Çıktım Yola*, İstanbul,
2017, s. 145.) 1958'de cezası biten Çarkviani, Tiflis'e dönmüş ve
Ekonomi ve Planlama Araştırmaları Enstitüsünde görev almış,
1980-1988 arasında müdürlük yapmıştır.

Kitapta, L. P. Beria'nın oğlu Sergey Beria ve Gegeçkori'nin sözlerine yer verilmektedir: "Türkiye ve İran politikalarını bizzat Stalin kendisi belirliyordu. Molotov, onun emirlerini yerine getiriyordu ve herhangi bir hususta asla itiraz etmiyordu. Sadece sıcak denizler yönünde Sovyet yayılcılığı onu müthiş derecede neşelendiriyordu. İdanov ve diğerlerini ise Ortadoğu ilgilendirmiyordu. Onlar sadece Geçici Hükümetin Dışişleri Bakanı Milyukov'un, Rusya sınırlarının Boğazlara kadar ulaşması gerektiği yönündeki görüşünü benimsemişlerdi. Her türlü Büyük Rusya stratejisini hemen destekliyorlardı."

C. Hasanlı, Sovyet ordusunun, İran'ın kuzeyinden çekilmesini ve Sovyet devletinin kurduğu Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırılmasını, Batı devletlerinin, özellikle de artık atom silahına sahip ABD'nin baskılarına bağlamaktadır. Ona göre Batı, Türkiye'yi ve İran'ın toprak bütünlüğünü herhangi bir sempati veya bağlılıktan dolayı değil, kendi jeopolitik çıkarları için savunmuştu. Fakat Hasanlı'nın fikrine netice itibarıyla Güney Azerbaycan'da Sovyet kuklası bile olsa Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti kalsaydı, uzun vadede Türkiye ve Türk dünyası kazanırdı. Esasen bu konuda araştırmacılar arasında görüş ayrılıkları hala devam etmektedir. Türk tarihçiliğine gelince, hala Abdülhamit Han tartışmalarıyla uğraşan tarihçilerimiz bu tür konularda tam cehalet içindedirler.

Kitapta *İzvestiya* gazetesinin 20 Aralık 1946 tarihli sayısında Gürcistan Bilimler Akademisi Asıl Üyeleri S. Canaşiya ve N. Berdzenişvili'nin *Türkiye'den Haklı İsteklerimiz Hakkında* başlığını taşıyan yazısına değinmiş ve bunun aslında Gürcüce Tiflis'te yayımlanan *Kommunisti* gazetesinde çıkmış makalenin tercümesi olduğunu belirtmiştir. Gürcü akademisyenler, belgedeki topraklarla birlikte 'Güneybatı Meskhetya'nın Parhal, Tortum ve İspir gibi ilçeleriyle ve ayrıca Lazistan'la ilgili iddialarını da kanıtlayabileceklerini' yazmışlardı.

Belgeden görülebileceği gibi, Türkiye'den istenen Kuzeydoğu Anadolu toprakları konusu daha gündeme gelir gelmez Ermenilerle Gürcüler arasında Türk toprakları yüzünden ihtilaf başlamıştı.

3.-
как мы считаем должны быть воссоединены с Грузинской ССР ее исторические провинции - Ардаганский и Олтинский округа.

Таким образом предполагается, что в состав Грузинской ССР должна войти территория равная 12.760 кв. км., а в состав Армянской ССР - 13.190 кв. км. (быв. Карсский и Нахичеванский округа и Сурмалинский уезд быв. Эриванской губ.), отошедшие к Турции по договору 1921 года.

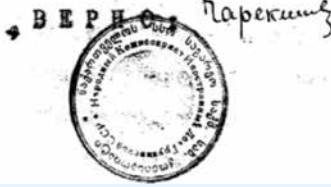
По этому вопросу я говорил с тов. К.Н. Чарквиани. Предлагаю краткую справку о территории Грузии, отошедшей к Турции по договору от 1921 года и об исторических провинциях Грузии, находящихся под турецким владением.

Прошу Ваших указаний.

н.п. НАРКОМ ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ

ГРУЗИНСКОЙ ССР.

(Г.КИКНАДЗЕ).

İlginçtir ki, Sürmeli (İğdır) kazasıyla ilgili istek, aslında Nahçıvan'ın Türkiye ile sınırını ortadan kaldırmış oluyordu. Öte yandan, Stalin rejiminin İran'ın Türkiye sınırında kurduğu *Mahabat Cumhuriyeti* ise Türkiye'nin Azerbaycan'la tamamen kopması anlamına geliyordu.

Belgeye bakılırsa, Gürcistan SSC yönetimi, Ermenilere 'Türk toprağı' kaptırmamak için Dışişleri Halk Komiserliği ile birlikte doğrudan L. P. Beria'ya başvurmuşlardı. O sırada devlette 'ikinci adam' pozisyonunda bulunan Beria'nın ve Stalin'in tutumları zaten belliydi. Gürcü şovenlerin günümüze kadar Ahıska Bölgesinin tamamını ezeli Kartvel (Gürcü) arazileri olarak gördüklerinin daha bir kanıtı olan bu belge, 1944 sürgününün, aslında büyük bir planın parçası olduğunu da ortaya koymaktadır.

Kaynak: <https://www.litmir.me/br/?b=203102&p=9>.